

BEN JE VERDRIETIG ALS IK DOODGA?

Nicolas Lunabba

Ben je verdrietig als ik doodga?

Uit het Zweeds vertaald
door Jasper Popma

DE GEUS

Ben je verdrietig als ik doodga? is een autobiografisch verhaal.
Om betrokkenen te beschermen heeft de auteur sommige namen,
plaatsen en gebeurtenissen veranderd.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt dankzij een bijdrage van de
Zweedse Cultuurraad te Stockholm

**SWEDISH
ARTSCOUNCIL**

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het
Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Blir du ledsen om jag dör?* verschenen bij
Natur & Kultur, Stockholm

Oorspronkelijke tekst © Nicolas Lunabba, 2022
Nederlandse vertaling © Jasper Popma en De Geus bv,
Amsterdam 2024

Omslagontwerp bij Barbara, naar het ontwerp van Sara R. Acedo
Typografie binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 445 4888 4

NUR 302

Voor Elijah

Vandaag trek je bij me in.

Je tassen staan opgestapeld in de hal en je slaapt in je sportkleren op de bank. Waar je in het vervolg moet slapen weet ik niet. Of ik haal het matras van zolder, of het blijft de bank, ook later.

Ik wil niet dat je hier bent.

Ik ben bang dat je zult beseffen wie ik ben. Dat je lucht zult krijgen van kanten van mijn persoonlijkheid of van dingen die in mijn verleden zijn gebeurd, met mijn familie, die je niet zult waarderen.

Ik ben bang dat je te dichtbij zal komen. Dat je zo veel-eisend en verstikkend wordt als je soms kunt zijn. Ik ben bang dat ik word beroofd van mijn nachtelijke uren van totale afzondering die ik zo wanhopig nodig heb, dat dat mijn wrok en haat wekt en dat onze relatie dan voorbij is.

Ik vertrouw mezelf niet. Het verontrust me dat jij dat wel doet. Ik ben bang dat ik de woede in me niet zal kunnen beheersen als jij die triggert, dat ik gewelddadig zal zijn. Dat alles naar de klote gaat.

Toen je hier een paar uur geleden aankwam, verwelkomde ik je met een knuffel in de hal. Ik vroeg hoe je dag was ge-

weest, luisterde naar al je uiteenzettingen en ging naar mijn slaapkamer onder het voorwendsel dat ik moe was. Ik probeerde koel en afstandelijk te zijn, op het randje van nors. Maar jij, anders zo gevoelig voor de kleinste verschuiving in mijn gemoed, merkte het niet op. Je keek met een brede glimlach om je heen. Begreep niet dat je niet welkom was.

Je scharrelde een hele poos rond in mijn appartement. Je zocht naar eten in de koelkast en voorraadkast, zonder succes. Je liep de woonkamer in en ging achter de computer zitten, daarna ging je pitten op de bank.

Toen stond ik op. Sloop de kamer in en bekeek je. En bij de aanblik van je slapende lichaam werd ik koud van angst. Hoe zal dit er in andermans ogen uitzien? Welke normale, rationeel denkende volwassene nodigt kinderen van onbekenden thuis uit? Laat ze daar zijn? Blijven slapen? Bij zich intrekken?

Nicolas, wat is je idee hier eigenlijk mee? Waarom ga je met andermans kinderen om? Welke walgelijke neigingen trekken je naar die jongen toe?

Waarom neem je geen contact op met jeugdzorg als het niet goed gaat met die jongen?

Ik hoor de stemmen in mijn hoofd. Ik roep ze op om vervuld te raken van zo'n sterke weerzin tegen mezelf dat ik afstand van je zal nemen, tegen je zal zeggen weer thuis te gaan wonen.

Nu zit ik met de laptop op schoot op bed.

Achter het raam is de duisternis compact. De straatlantaarn die op ooghoogte schommelt snijdt een lichtkegel

uit in het zwart, en laat de sneeuwvlokken als vuurvliegjes ontbranden als ze het oranje schijnsel in dwarrelen.

Verder beweegt er niets.

Ik hoor het suizen van de ventilatie en de waterleiding. Ik hoor de voetstappen van de buurman op het parket boven me. Zojuist piste hij in zijn wc, het klaterende geluid drong met een onaangename helderheid tot hier door. Als ik me concentreer hoor ik ook de doffe slagen van mijn eigen hart. Ik hoor ze bonzen tegen mijn slapen. Alsof mijn hart de plek van mijn hersenen heeft ingenomen.

Ik werk al jaren met jongeren in de wijken die problematisch worden genoemd. De kinderen daar zoeken me op. Dat is een talent dat ik heb. Ik basketbal met ze, voorzie ze van eten, we maken huiswerk en hangen. De jongeren hunkeren naar mijn nabijheid en bescherming. Ik omhels ze. Woel door hun haar. Denk dat ze dood kunnen gaan.

Tweeëntwintig kinderen en jongeren in mijn omgeving hebben vermoord, zijn vermoord, of zijn overleden aan een overdosis.

Ik zie hun gezichten voor me, hoe ze met ogen vol nieuwsgierigheid en angst naar me opkijken. En later, als ze dood zijn of hebben gedood, hoe het licht in die ogen dooft.

Ik heb meer moeite me de begrafeningen van de kinderen te herinneren. Ik krijg maar een paar flarden te pakken. De kleine, op maat gemaakte kist. De afgetrapte voetbal in de hoop bloemen. De ingelijste schoolfoto. De oorverdovende stilte. Op begrafeningen van jonge mensen is het vaak wonderlijk stil. Alsof hun familieleden de adem inhouden. Tot de stilte wordt doorkliefd door een schreeuw van een ouder die door de bliksem lijkt getroffen. Een schreeuw zo wanhopig, zo hartverscheurend dat het inzicht over wat er

verloren is gegaan, in één ijzingwekkend ogenblik, ook bij mij inslaat.

Er zijn veel meer kinderen die overleven dan kinderen die doodgaan. Maar de meesten gaan een toekomst tegemoet die ze kapotmaakt, die hun dromen en ambities, hun gevoel van eigenwaarde en hun lichamen verwoest.

Ik zie het gebeuren. Ik weet wat ik kan doen om de tragedie af te wenden, maar ik besluit actief daarvan af te zien.

Keer op keer ga ik vertrouwelijke relaties met deze kinderen aan. Ik win hun respect en vertrouwen. Laat ze geloven dat ik een mens ben van wie ze op aan kunnen, bij wie ze terecht kunnen, iemand die hen ziet en betrokken is. Ik pomp ze vol kracht en zelfvertrouwen. Ik zeg dat ze vol moeten houden, dat ze buitenlanders zijn in dit land, dat het systeem tegen ze is, maar dat de kracht om zich te ontketenen zich in henzelf bevindt. Ik zeg dat een andere toekomst mogelijk is. Dat alles kan veranderen, dat zij kunnen veranderen, dat ze niet de rest van hun leven als ratten hoeven te leven, dat ze mooi en belangrijk zijn zoals ze zijn.

Maar omdat de jongeren zo verknipt zijn door de omstandigheden die hen hebben gevormd, door het geweld dat ze omringt, en omdat ik nooit van plan ben geweest te doen wat nodig is, namelijk 'me hun lot aantrekken', is dat wekken van hoop een manier om de catastrofe te rekenen een langgerekt verraad. Jarenlang verkondigde ik, zowel tegenover anderen als mezelf, dat het ziek is dat het in Zweden als afwijkend, ongepast, onfatsoenlijk en mogelijk

zelfs pedofiel wordt gezien om je verantwoordelijk te voelen voor, en emotioneel betrokken te zijn bij de kinderen van anderen. Ik studeerde frases in over hoe de asociale aard van de Zweed jongeren in het algemeen en jongeren van kleur in het bijzonder benadeelde. Ik braakte de kritiek uit zodra ik daar de kans voor kreeg.

Het probleem was, en het deed pijn om dat toe te geven, dat de pedagogiek die ik ethisch het best verdedigbaar en het effectiefst vond, een grote emotionele gevoeligheid, zorg en openheid in contact met de kinderen vereiste. Daar was ik niet toe in staat.

De mens die ik als kind zo wanhopig nodig had gehad, die me niet alleen liet met mijn ingewikkelde gedachten en gevoelens, die me zag, kan ik zelf niet zijn.

Ik ben over de dertig. Ik woon in een klein tweekamerappartement in de wijk Möllevången in Malmö. Ik heb geen enkele serieuze liefdesrelatie achter de rug, en de vooruitzichten dat ik er in de toekomst wel eentje zal hebben, zijn niet echt rooskleurig. Ik heb amper familie. Mijn oudere broer zie ik sporadisch. Ik heb een tante in Ängelholm, een opa in een verpleeghuis. Verder niet.

Ik ben een angstig mens. Altijd al, van kinds af aan, voel ik me klein en zwak. Daarom leef ik zoals ik leef.

Ik ga alleen relaties aan met mensen die me niet kunnen kwetsen. Ik ben berekenend: hoe betrokken kan ik zijn, hoeveel kan ik me permitteren te voelen, zonder van iemand te gaan houden? Zo bewaar ik houvast.

Bovendien ben ik gemarineerd in geweld. Weinig in mijn leven is zo constant geweest als geweld. Ik heb boven

op een ander mens gezeten en er in een roes van waanzin op los geslagen, het paniekerige gegil onder me horen afnemen en gevoeld hoe ik door kon blijven slaan tot er op het asfalt onder me enkel een zwarte vlek zou overblijven. Dat gevoel, een ander levend mens helemaal tot moes te slaan. En het omgekeerde: het totale verlies van controle over mijn lichaam. Het gevoel dat iemand mij kapot wil maken. Tot op de dag van vandaag peil ik hoeveel geweld mannen die ik tegenkom in zich hebben.

Mijn vader verdween uit mijn leven toen ik vier was. Ik heb weinig herinneringen aan hem. De herinneringen die ik heb zijn herinneringen aan geweld.

Het geweld heeft zich voortgeplant in mij. Ik ben geneigd erop terug te vallen als ik me te zeer in het nauw gedreven voel. Toen ik een paar jaar geleden in de bovenbouw van een basisschool werkte, werd ik zo razend op een jongen die Hassan heette, dat ik hem in blinde woede bij zijn kraag greep en op de grond smiet. Ik drukte hem met mijn volle gewicht tegen de vloer en schreeuwde in zijn gezicht: 'Jij loopt me niet te fucken! Jij loopt me niet te fucken!' terwijl ik met mijn vuist op de vloer naast zijn hoofd sloeg.

Naar buiten toe doe ik wat ik kan om mijn kwetsbaarheid, mijn angst verborgen te houden. Ik probeer over te komen als een emotioneel stabiele en beheerste, rationele en zelfverzekerde, charismatische en intelligente man. Een karakter – of karikatuur – waarvan ik weet dat jij het bewondert. Mijn – en overigens ook jouw – mannelijkheidsideaal gaat niet alleen over het ophouden van de façade.

Het vereist ook dat we in álle relaties de minst behoeftige zijn. Degene met controle.

Dat is vast waarom ik met kansarme kinderen werk. Hun ogen zoeken mij en als ik ze aankijk weet ik dat ik iemand ben.

Enerzijds is mijn werk belangrijk. Talloze mensen hebben dankzij mij een beter leven gekregen. Anderzijds zijn mijn drijfveren minder helder. Ik ben niet bang voor de gettojongeren. Ze boezemen me geen angst in met hun harde opstelling, hun arrogante maniertjes. Daarom klikt het tussen ons. Daarom verzachten ze en scheurt hun verdediging en kan ik ze omarmen zoals ze zijn. Ik krijg zo veel, ik geef zo weinig. Nooit zullen de jongeren me ervan betichten dat ik ze in de steek laat hoewel ik hen en hun dringende behoefte aan contact heb gezien. Ze hebben geen verwachtingen van hun omgeving. Hun gevoel van eigenwaarde is zo laag dat ze zichzelf de schuld geven, ook als anderen zich slecht gedragen. Zo bezien zijn deze kinderen makkelijk om mee om te gaan. Kleine gebaren van genegenheid en waardering, simpelweg vermijden dat je je als een klootzak gedraagt of ze met argwaan benadert, daar teren ze lang op. Ze willen niets liever dan zich in mijn armen storten, ze doen hun uiterste best om niet aanhankelijk, behoeftig en zwak over te komen.

Een aantal jongeren is zo door de wol geverfd dat je hun inwendige chaos amper opmerkt, en het duurt lang voor duidelijk wordt hoe verknipt ze zijn. Anderen zijn minder geslepen, sloven zich uit en praten volwassen, geinen en la-

chen, doen hun uiterste best om gezien te worden. Sommigen zijn dwars en respectloos, agressief, zoeken bevestiging bij elke stap.

Het vertrekpunt van de jongeren is de angst hun minderwaardigheid bevestigd te krijgen, en de angst om het beetje macht en de positie die ze hebben kwijt te raken. Mede daardoor doden ze elkaar. Daardoor kunnen onbenulligheden als geruchten, klein bier en gekrenktheid uitmonden in moord. Hoewel het eigenlijk dus geen onbenulligheden zijn. Iets wat andere mensen belachelijk vinden om over te zeiken, kan voor de verdrinkende jongeren het laatste stuk wrakhout zijn om zich aan vast te klampen en niet naar de bodem te zinken. Ze kunnen zichzelf wijsmaken dat de leugen waarheid is, dat het waardeloze kostbaar is, dat ze heersen over iets waar ze geen macht over hebben.

Deze jongeren bezitten niets. Ze zijn gedesoriënteerd en defensief, worden heen en weer geslingerd tussen zelfverachting en het opkloppen van gevoelens van overmoed.

Als ik ze complimenten geef, reageren ze alsof ze een klap krijgen – wenden zich af, onthutst en beschaamd. Ze groeperen zich en maken deel uit van vriendschappen waarin ideeën over loyaliteit net zo sterk lijken als hun angst voor elkaar. Ze hebben alleen elkaar, in tegenstelling tot geprivilegieerde kinderen die meerdere sociale verbanden hebben waartussen ze kunnen pendelen, waar ze veilig en op hun gemak zijn, plekken waar hun integriteit niet bedreigd wordt. Waar de interactie niet wordt gekenmerkt door voortdurende positiebepaling en dominantie, waar

geweld en de dreiging daarvan hun lichaam niet verlamt. En bovendien: plekken waar ze bevestigd worden en geliefd zijn. Thuis, op school, de vriendenkring, de sportclub, de vso, bij de burens, opa's en oma's – en breder gezien in de publieke ruimte: de supermarkt, het zwembad, de parken, de bioscoop of de bibliotheek. Als er een conflict ontstaat of ze om andere redenen niet meer op een van die plekken kunnen komen, is het verlies, het feit dat er iets wegvalt, minder pijnlijk omdat ze andere plekken hebben om naartoe te gaan.

Het kansarme kind wordt door het tegenovergestelde gekarakteriseerd. Hij of zij heeft alleen toegang tot en voelt zich alleen veilig – of in elk geval minder bedreigd – op een beperkt aantal plekken, waaraan dan ook buitenproportioneel veel waarde wordt toegekend. Het inzicht dat ze hun plek in een groep kunnen kwijtraken en wat dat verlies zou betekenen, manifesteert zich voortdurend. De afhankelijkheid is te groot. Dat is waarom mensen bereid zijn iemand weer omlaag te trekken als die ook maar laat doorschemeren deel uit te willen maken van andere groepen, andere plekken. Dat is waarom kinderen die vrienden zijn geweest en die het gevoel hebben in staat van oorlog te verkeren met de hele wereld, hun pistolen op elkaar richten.

Daar kom ik in beeld.

Ik herken mezelf in hen. Maar in tegenstelling tot de kinderen ben ik niet overgeleverd aan dat gevoel. Ik heb geleerd het te beheersen, zoals je met tijd en moeite leert

een wild dier te beteugelen. Ik ben niet meer op mijn hoede zoals de kinderen. Door het gebrek aan evenwicht in de relatie hoef ik zelden stil te staan bij mijn eigen behoefte aan bevestiging en nabijheid. De jongeren voeden me. Er gaat geen dag voorbij waarop ze me niet laten begrijpen hoe fokking swag, wijs en gewaardeerd ik ben. En ik gebruik het tegen ze.

Ik weet wat ik moet zeggen en doen om hen zich te laten onderwerpen aan de voorwaarden die ik dicteer. Ik hoor de kinderen soms over me praten als ze denken dat ik ze niet hoor. Nick is cool, zeggen ze. Hij is niet zoals de anderen. Het kan hem echt iets schelen. En dat is ook zo. Ik geef om de jongeren, ik heb het goed met ze voor. Maar ik geef nog meer om mezelf, heb het nog beter met mezelf voor.

In sommige gevallen, als ik veel tijd met een en hetzelfde kind heb doorgebracht, misschien wel jaren, en we elkaar door en door hebben leren kennen, kan ik bijna zeggen dat ik van ze hou. Zoals bij jou, Elijah. Want jij bent mijn gozer. Jij bent mijn jongen. Maar ik ben ook mijn gozer, mijn jongen. Ik voel me ellendig bij de gedachte dat jou iets overkomt, dat je er niet meer zult zijn. En ik doe mijn best je nieuwe wegen en waarden in het leven te laten vinden, de kracht te mobiliseren om je los te rukken, het bestaan op de bodem te verlaten, vleugels te krijgen, op te stijgen naar het licht. Maar er zijn grenzen. Die duiken op als de prijs voor jouw welzijn en jouw vrijheid botsen met mijn idee van hoe ik mijn leven wil leiden. En onder die voorwaarde gaan we met elkaar om. Zo ziet die eruit, de onuitgesproken overeenkomst die jullie accepteren en

waar jullie je naar schikken. Ik ben degene die bepaalt, en ik zal manieren vinden om me terug te trekken uit relaties die ik als schadelijk ervaar.

Simpel gezegd kun je stellen dat ik mijn positie in de leeftijdshiërarchie gebruik. Alle kinderen zijn ondergeschikt. Bij alle kinderen is de macht van volwassenen in hun lichaam gegrift. Dat is de eerste onderdrukking. Kinderen weten wat er van ze wordt verwacht, hoe ze geacht worden zich te gedragen en zich uit te drukken, te denken en te voelen. Ze weten wat van waarde is, wat geen waarde heeft, wat er zal gebeuren als ze de regels en normen overtreden die volwassenen hun door de strot hebben geduwd, welke consequenties er dreigen. Scheldende stemmen, vlijmscherpe blikken, schuddende vuisten, afgewende ruggen. Buitensluiting, vernedering, schending en geweld. Volwassenen hebben de macht kinderen in de hel van schaamte en eenzaamheid te smijten, en dat weten kinderen. Dit geldt niet alleen voor kwetsbare kinderen. Maar terwijl kinderen die in goede omstandigheden opgroeien ergens vermoeden dat de onderwerping en bedreiging tijdelijk zijn, dat ze te zijner tijd, als volwassene, dezelfde positie kunnen innemen en dezelfde macht zullen hebben, is de onderwerping van deze jongeren existentieel. Die is deel van hun wezen. Die zal nooit overgaan.